

MACIEJ SZABLEWSKI

Nowa klasyfikacja Polskiej Bibliografii Bibliologicznej

Wstęp

Klasyfikacja Polskiej Bibliografii Bibliologicznej (PBB) została stworzona przez Adama Łysakowskiego w drugiej połowie lat 40. XX wieku. Dyrektor Państwowego Instytutu Książki (PIK) wzorował się na analogicznych wydawnictwach publikowanych przed drugą wojną światową¹. W latach 1914–1920 ukazywała się, w postaci wykazów ogłaszanych w czasopiśmie „Exlibris”, *Bibliografia Bibliofilstwa i Bibliografii Polskiej* Władysława Tadeusza Wiślockiego². Bibliografia pod tym samym tytułem za lata 1921–1922 została opublikowana w Krakowie w 1924 roku³. Następnie, jako dodatek do czasopisma wydawany przez redakcję „Przeglądu Bibliotecznego”, ukazała się *Bibliografia Bibliografii, Bibliotekarstwa i Bibliofilstwa...* za 1928 rok (oprac. T. Wiślocki), za lata 1930–1934 (oprac. Maria

1 A. Łysakowski, [Przedmowa], „Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce” 1947, nr 1, s. 2.

2 W. T. Wiślocki, *Bibliografia Bibliofilstwa i Bibliografii Polskiej za lata 1914–1917*, Lwów 1919; idem, *Bibliografia Bibliofilstwa i Bibliografii Polskiej za lata 1918–1919*, Lwów 1920; idem, *Bibliografia Bibliofilstwa i Bibliografii Polskiej za rok 1920*, Lwów 1922.

3 W. T. Wiślocki, *Bibliografia bibliofilstwa i bibliografii polskiej za lata 1921–1922*, Kraków 1924.

Friedbergowa) i za lata 1935–1936 (zestawiła Wanda Żurowska)⁴. Pierwszy powojenny tom, zatytułowany *Bibliografia Bibliografii Polskich i Nauki o Książce*, został opracowany za rok 1947 przez PIK⁵. Klasyfikację Łysakowskiego zastosowano również w przedmiotowym katalogu PIK – Centralnym Katalogu Księgoznawstwa⁶. Po likwidacji Łódzkiego Instytutu w 1949 roku, *Bibliografię* przejął Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej, którego dyrektorem został Adam Łysakowski⁷.

Pierwsze modyfikacje w *Bibliografii* wprowadzono do końca lat 60. XX wieku. Do 1965 roku obejmowała ona sześć głównych działów: I. Bibliografia. Dokumentacja; II. Bibliografia; III. Struktura i dzieje książki; IV. Wytwarzanie książki; V. Bibliotekarstwo; VI. Użytkowanie książki. W związku z rozwojem dokumentacji i informacji naukowej powstał nowy dział o takim właśnie tytule. Jednocześnie stosowany w pierwotnej wersji klasyfikacji termin „zdobnictwo książki” zastąpiono szerszym pojęciem „estetyka książki”. Zmieniona została również forma wydawnictwa. Od rocznika 1968 publikację podzielono na dwie części: pierwszą – *Bibliografię Bibliografii* i drugą – *Bibliografię Nauki o Książce*⁸. Od rocznika 1981 bibliografie te zaczęły ukazywać się jako dwa niezależne wydawnictwa. Równocześnie zmieniono nazwę z *Bibliografia Nauki o Książce* na *Polska Bibliografia Bibliologiczna* (PBB). W następnych latach dodawano kolejne poddziały i kategorie, tym samym włączając w zakres tematyczny bibliologii coraz więcej zagadnień z innych dziedzin. Poskutkowało to permanentnym wzrostem objętości wydawnictwa i negatywnie odbiło się na jego funkcjonalności oraz jakości merytorycznej. W związku z tym, w styczniu 2016 roku, w Zakładzie Zbiorów Bibliologicznych (ZZB) Biblioteki Narodowej rozpoczęto prace nad stworzeniem nowej klasyfikacji bibliografii bibliologicznej.

4 *Bibliografia bibliografii, bibliotekarstwa i bibliofilstwa za rok...*, dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”, red. M. Friedbergowa, W. T. Wisłocki, W. Żurowska, Kraków 1928–1938.

5 W 1955 roku wydano retrospektywne numery za lata 1945–1946, zaś w 1965 roku za okres 1937–1944. Nie ukazały się drukiem wydawnictwa z lat 1923–1927 oraz za rok 1929.

6 Zob. A. Łysakowski, *Katalog przedmiotowy: podręcznik*, Warszawa 1946.

7 Po jego przedwczesnej śmierci w 1952 roku funkcję tę przejęła Helena Hleb-Koszańska.

8 B. Eychler, *Zmiany w Bibliografii bibliografii i nauki o książce*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 1970, nr 4, s. 27.

Metodologia przeprowadzonych prac

Podstawowym tekstem źródłowym był artykuł Adama Łysakowskiego z 1950 roku⁹. Literatura przedmiotu obejmowała publikacje autorów takich jak: Maria Dembowska, Helena Hleb-Koszańska, Józef Korpała, Aleksandra Mendykowa czy Krzysztof Migoń¹⁰. Jednak dopiero współpraca ze specjalistami z ZZB: Grażyną Jaroszewicz, Marią Mischuk i Urszulą Krapacz, czyli praktykami w zakresie bibliografii, oraz lektura publikacji dziedzinowych umożliwiły szczegółowe zapoznanie się z klasyfikacją i zrozumienie jej założeń¹¹. Pierwsze propozycje zmian zostały opracowane przez wspomnianą grupę pracowników ZZB i zaprezentowane na dwóch Seminariach Bibliotekoznawczych Biblioteki Narodowej – 24 lutego oraz 9 marca 2016 roku. Następnie, w marcu i kwietniu 2016 roku, zorganizowano cztery warsztaty, w których uczestniczyli kierownicy Instytutów Biblioteki Narodowej: Bibliograficznego, dr Jarosław Pacek, oraz Książki i Czytelnictwa, dr Roman Chymkowski, a także wskazani przez nich eksperci. Dalsze doprecyzowywanie klasyfikacji przeprowadzono metodą indywidualnych konsultacji. Najbardziej pomocne okazały się uwagi i sugestie pracowników Instytutu Bibliograficznego – Jakuba Kalinowskiego i Kacpra Trzaski. Ostatni etap prac polegał na zweryfikowaniu, jak teoretyczne założenia nowej klasyfikacji sprawdzają się w praktyce, do czego wykorzystano materiały zarejestrowane w różnych bazach PBB z lat 1995–2012. Prace merytoryczne nad klasyfikacją PBB zakończono w lipcu 2016 roku.

Materiał wyjściowy, który do końca 2015 roku był wykorzystywany przez bibliografów pracujących nad PBB, przedstawiał się następująco:

9 A. Łyskowski, *Określenie bibliografii. Przedmiot, metody i zadania na tle nauki o książce*, „Biuletyn Instytutu Bibliograficznego” 1950, t. 3, nr 2, s. 15–43. Artykuł ukazał się również w wydaniu bibliofilskim, w setną rocznicę urodzin Łyskowskiego, z okazji IV Ogólnokrajowej Narady Bibliografów (*Określenie bibliografii*, Warszawa 1995).

10 M. Dembowska, *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa: wybór prac*, Warszawa 2004; H. Hleb-Koszańska, *Spór o początki bibliografii w Polsce*, [red. J. Sadowska, E. Szalecka-Mróż], Warszawa 2003 [reprint z: „Studia o Książce” 1972, t. 3, s. 327–344]; J. Korpała, *Dzieje bibliografii w Polsce*, Warszawa 1969; A. Mendykowa, *Podstawy bibliografii*, Warszawa 1986; K. Migoń, *Nauka o książce wśród innych nauk społecznych*, Wrocław 1976.

11 Z publikacji tych wymienić należy: *Adaptacja formatu MARC 21 dla bibliografii regionalnej*, red. B. Bartoszewicz-Fabiańska et al., Warszawa 2003; M. Ambros, *Recenzja Bibliografii bibliografii i nauki o książce wydanej przez PIK w 1947 r. nr styczeń–marzec*, „Bibliotekarz” 1948, t. 15, nr 1–2, s. 28–29; *Bibliografia: metodyka i organizacja*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 2000; J. Czachowska, *Rozwój bibliografii literackiej*, Wrocław 1979; H. Hleb-Koszańska, *Kompozycja bibliografii specjalnej*, Łódź 1949; B. Koredczuk, *Początki teorii bibliologii*, Wrocław 2005; *Metodyka bibliograficzna: poradnik dla autorów bibliografii specjalnych*, red. H. Hleb-Koszańska, M. Dembowska, H. Sawoniak, Warszawa 1963; K. Migoń, *Nauka o książce...*, op. cit.; *Oblicza kultury książki. Prace i studia z bibliologii i informacji naukowej*, red. M. Komza et al., Wrocław 2005; H. Więckowska, *Organizacja, stan i kierunki badań bibliologicznych 1945–1967*, „Przegląd Biblioteczny” 1968, t. 36, z. 1/2, s. 45–77.

[I]

1. BIBLIOLOGIA

- 1.1 Zagadnienia ogólne
 - 1.1.1 --- [dot. bibliotek]
 - 1.1.2 --- [dot. książki]
 - 1.1.3 --- [towarzystwa, konferencje]
 - 1.1.4 --- [osoby] + zapis osobowy
- 1.2 Bibliografie
 - 1.2.1 --- [wg dziedzin z zapisem dziedzinowym]
 - 1.2.2 --- [wg regionu z zapisem geograficznym]
- 1.3 Wydawnictwa ciągłe
 - 1.3.1 --- [wydawnictwa ciągłe zagraniczne]
- 1.4 Klasyfikacja. Języki informacyjno-wyszukiwawcze
 - 1.4.1 --- [wg dziedzin z zapisem dziedzinowym]
 - 1.4.2 TEZAUZUSY
 - 1.4.3 --- [wg dziedzin z zapisem dziedzinowym]

[II]

2. INFORMACJA NAUKOWA. DOKUMENTACJA

- 2.1 --- [zagadnienia informacji naukowej na świecie, czasopisma, bazy danych itp.]
 - 2.1.1 --- [konferencje]
- 2.2 Organizacje międzynarodowe. Systemy międzynarodowe
- 2.3 Organizacja informacji naukowej i dokumentacji w Polsce
 - 2.3.1 --- [wg nazw geograficznych z zapisem geograficznym]
 - 2.3.2 --- [wg towarzystw – instytucji – z zapisem przedmiotowym]
- 2.4 Zagadnienia ogólne i teoretyczne [alfabetycznie]
- 2.5 Technika i metody
 - 2.5.1 MECHANIZACJA I AUTOMATYZACJA
 - 2.5.2 REPROGRAFIA
- 2.6 Poszczególne dziedziny [wg zapisu przedmiotowego]
 - 2.6.1 INFORMACJA NORMALIZACYJNA, PATENTOWA I FIRMOWA [normalizacja]
 - 2.6.2 --- [patentowa]
 - 2.6.3 --- [firmowa]
- 2.7 Zawód i szkolenie [zawód]
 - 2.7.1 --- [szkolenie]
 - 2.7.2 --- [podręczniki]
- 2.8 Osoby [ogólnie] + zapis osobowy
- 2.9 Organizacja informacji naukowej i dokumentacji za granicą + zapis geograficzny

[III]

3. BIBLIOGRAFIA

- 3.1 TEORIA I METODYKA [konferencje]
 - 3.1.1 Zagadnienia [wg zapisu przedmiotowego]
- 3.2 HISTORIA I ORGANIZACJA
 - 3.2.1 Organizacja
 - 3.2.2 Osoby [wg nazwisk]
 - 3.2.3 Zagranica + zapis geograficzny
- 3.3 RODZAJE BIBLIOGRAFII. (HISTORIA, ORGANIZACJA, METODYKA)
 - 3.3.1 Bibliografia bibliografii
 - 3.3.2 Bibliografia czasopism
 - 3.3.3 Bibliografia dziedzin i zagadnień
 - 3.3.4 Bibliografia narodowa
 - 3.3.5 Bibliografia ogólna
 - 3.3.6 Bibliografia osobowa [osób] + zapis osobowy
 - 3.3.7 Bibliografia osobowa [instytucji] + zapis instytucji
 - 3.3.8 Bibliografia terytorialna (regionalna) [ogólna] + zapis geograficzny
 - 3.3.9 Bibliografia zawartości czasopism
 - 3.3.10 Bibliografia retrospektywna
 - 3.3.11 Bibliografia załącznikowa {info z bazy nie z maszynowego wydruku}

[IV]

4. STRUKTURA I DZIEJE KSIĄŻKI

- 4.1 PISMO. BUDOWA KSIĄŻKI [czasopisma]
 - 4.1.1 Pismo + zapis geograficzny przedmiotowy
 - 4.1.2 Pismo [dot. czcionek itp.]
 - 4.1.3 Budowa książki
- 4.2 RODZAJE DOKUMENTÓW
- 4.3 HISTORIA KSIĄŻKI [badania dot. historii książki]
 - 4.3.1 --- [wydawnictwa ciągłe, konferencje, seminaria itp.]
 - 4.3.2 --- [prace ogólne, cenzura itp.]
 - 4.3.3 --- [wg regionu] + zapis geograficzny
 - 4.3.4 --- [zagranica]
 - 4.3.5 Historia drukarstwa, ruchu wydawniczego i księgarstwa (do XIX w.)
 - 4.3.6 --- [wg zapisu regionalnego polskiego]
 - 4.3.7 --- [wg zapisu regionalnego zagranicznego]
 - 4.3.8 Osoby + zapis osobowy

- 4.3.9 Księgozbiory prywatne [ogólnie]
- 4.3.10 --- [wg osób]
- 4.3.11 Rękopisy
- 4.3.12 POSZCZEGÓLNE OSOBY I RĘKOPISY [wg osób]
- 4.3.13 --- [wg tytułów rękopisów]
- 4.3.14 Rękopisy iluminowane [alfabetycznie]
- 4.3.15 Druki [ogólnie]
- 4.3.16 --- [wg osób]
- 4.3.17 --- [wg zapisu tytułowego]
- 4.4 CZASOPISMIENICTWO
 - 4.4.1 Wydawnictwa ciągłe i prace ogólne [alfabetycznie]
 - 4.4.2 Czasopisma w Polsce (po 1945 r.) [ogólnie] + zapis geograficzny
 - 4.4.3 Statystyka prasy
 - 4.4.4 Prawo prasowe
 - 4.4.5 Badania prasoznawcze
 - 4.4.6 Zagadnienia [wg tematów]
 - 4.4.7 Historia czasopiśmiennictwa (do 1945 r.) + zapis geograficzny
 - 4.4.8 Czasopisma specjalne [wg specjalności]
 - 4.4.9 CZASOPISMA WEDŁUG DZIEDZIN [wg dziedzin]
 - 4.4.10 Czasopisma za granicą (historia i stan obecny) + zapis geograficzny
 - 4.4.11 Czasopisma polskie za granicą + zapis geograficzny
 - 4.4.12 Poszczególne czasopisma [wg tytułów czasopism]

[V]

5. WYTWARZANIE KSIĄŻKI

- 5.1 Pisarstwo
 - 5.1.1 Prawo autorskie [ustawa – teksty]
 - 5.1.2 --- [komentarze]
 - 5.1.3 --- [zastosowanie w życiu]
 - 5.1.4 Edytorstwo naukowe
 - 5.1.5 --- [wg rodzajów]
 - 5.1.6 --- [wg osób]
- 5.2 PAPIERNICTWO [w Polsce] + zapis geograficzny polski
 - 5.2.1 --- + zapis geograficzny zagraniczny
 - 5.2.2 Historia + zapis geograficzny polski
 - 5.2.3 --- [wg zapisu geograficznego zagranicznego]
 - 5.2.4 --- [osoby – wg osób]

5.3 DRUKARSTWO

- 5.3.1 Czasopisma i prace ogólne
- 5.3.2 --- [prace ogólne]
- 5.3.3 Drukarnictwo w Polsce w XX w. (HISTORIA I STAN OBECNY) [historia]
- 5.3.4 --- [stan obecny]
- 5.3.5 POSZCZEGÓLNE REGIONY I MIEJSCOWOŚCI [wg regionu]
- 5.3.6 Technika pracy drukarskiej [ogólnie]
- 5.3.7 --- [targi poligraficzne]
- 5.3.8 SKŁAD I DRUK
- 5.3.9 Zagadnienia [zapis przedmiotowy]
- 5.3.10 Zawód [ogólnie] + zapis osobowy
- 5.3.11 Szkolnictwo i szkolenie
- 5.3.12 Zagranica [ogólnie] + zapis geograficzny państw

5.4 RUCH WYDAWNICZY

- 5.4.1 Wydawnictwa ciągłe i prace ogólne [czasopisma]
- 5.4.2 --- [prace ogólne]
- 5.4.3 Ruch wydawniczy w Polsce w XX w. (Historia i stan obecny) [historia]
- 5.4.4 --- [stan obecny]
- 5.4.5 --- [PIK, Pen Club itp.]
- 5.4.6 --- [drugi obieg]
- 5.4.7 POSZCZEGÓLNE REGIONY I MIEJSCOWOŚCI + zapis geograficzny
- 5.4.8 Statystyka wydawnicza
- 5.4.9 Polityka wydawnicza
- 5.4.10 Organizacja i technika pracy wydawniczej
- 5.4.11 Zagadnienia [wg zapisu przedmiotowego]
- 5.4.12 Poszczególne dziedziny i typy wydawnictw [wg typów]
- 5.4.13 --- [wg dziedzin]
- 5.4.14 Instytucje wydawnicze [wg zapisu przedmiotowego]
- 5.4.15 Wydawcy [wg osób]
- 5.4.16 Zawód
- 5.4.17 Szkolenie
- 5.4.18 Zagranica [ogólnie] + wg zapisu geograficznego państw

5.5 ROZPROWADZANIE KSIĄŻKI. KSIĘGARSTWO

- 5.5.1 Czasopisma i prace ogólne [czasopisma]
- 5.5.2 --- [prace ogólne]
- 5.5.3 Księgarstwo w Polsce w XX w. (Historia i stan obecny) [historia]
- 5.5.4 --- [stan obecny]

- 5.5.5 POSZCZEGÓLNE REGIONY I MIEJSCOWOŚCI + zapis geograficzny
- 5.5.6 Sprawozdawczość i statystyka księgarska
- 5.5.7 Organizacja i technika pracy księgarskiej
- 5.5.8 Zagadnienia
- 5.5.9 TARGI KSIĘGARSKIE + wg zapisu geograficznego
- 5.5.10 ANTYKWARIATY
- 5.5.11 Rozprowadzanie różnych typów wydawnictw [wg zapisu przedmiotowego]
- 5.5.12 --- [dziedziny wg zapisu przedmiotowego]
- 5.5.13 Kolportaż pozaksięgarski
- 5.5.14 Zawód księgarski
- 5.5.15 KSIĘGARZE [ogólnie] + wg zapisu osobowego
- 5.5.16 Szkolnictwo
- 5.5.17 Zagranica + wg zapisu geograficznego
- 5.5.18 Rozprowadzanie prasy
- 5.5.19 Katalogi księgarskie i wydawnicze
- 5.5.20 KATALOGI KSIĘGARSKIE
- 5.5.21 KATALOGI WYDAWNICZE
- 5.6 ESTETYKA KSIĄŻKI [ogólnie]
 - 5.6.1 --- [wg osób]
 - 5.6.2 Ekslibrisy [ogólnie]
 - 5.6.3 --- [katalogi ekslibrisów]
 - 5.6.4 --- [wg osób]

[VI]

6. BIBLIOTEKARSTWO [ogólnie]

- 6.1 --- [zagraniczne konferencje]
- 6.2 ORGANIZACJA I HISTORIA BIBLIOTEKARSTWA
 - 6.2.1 Organizacja [statystyka]
 - 6.2.2 --- [ogólnie]
 - 6.2.3 --- [ustawa]
 - 6.2.4 --- [prawo biblioteczne]
 - 6.2.5 Historia + zapis geograficzny
 - 6.2.6 Zagranica + zapis geograficzny
- 6.3 METODYKA I TECHNIKA BIBLIOTEKARSKA
 - 6.3.1 Budownictwo i urządzenia biblioteczne + zapis osobowy
 - 6.3.2 Organizacja pracy. Technika biblioteczna
 - 6.3.3 MECHANIZACJA I AUTOMATYZACJA
 - 6.3.4 Gromadzenie i przechowywanie zbiorów

- 6.3.5 Konserwacja zbiorów
- 6.3.6 Opracowanie zbiorów
- 6.3.7 KATALOGI + zapis przedmiotowy
- 6.3.8 Udostępnianie zbiorów. Przystosowanie biblioteczne
- 6.3.9 --- [przystosowanie biblioteczne]
- 6.3.10 Działalność informacyjna bibliotek
- 6.3.11 Zbiory specjalne + zapis przedmiotowy
- 6.4 ZAWÓD BIBLIOTEKARSKI
 - 6.4.1 --- [zawód]
 - 6.4.2 --- [rozporządzenia]
 - 6.4.3 Organizacja zawodowa + zapis geograficzny polski
 - 6.4.4 --- [zagranica] + zapis geograficzny zagraniczny
 - 6.4.5 Szkolnictwo i szkolenie
 - 6.4.6 --- [podręczniki]
 - 6.4.7 --- [zagranica] + zapis geograficzny
 - 6.4.8 Bibliotekarze + zapis osobowy
- 6.5 RODZAJE BIBLIOTEK [informacje ogólne]
 - 6.5.1 Biblioteki naukowe [ogólnie] + zapis przedmiotowy
 - 6.5.2 Biblioteki publiczne
 - 6.5.3 BIBLIOTEKI WIEJSKIE. PUNKTY BIBLIOTECZNE + zapis geograficzny
 - 6.5.4 BIBLIOTEKI DZIECIĘCE [ogólnie] + zapis geograficzny
 - 6.5.5 OKRĘGI [ogólnie] + zapis geograficzny
 - 6.5.6 ZAGRANICA [ogólnie] + zapis geograficzny
 - 6.5.7 Biblioteki szkolne i pedagogiczne [ogólnie]
 - 6.5.8 BIBLIOTEKI SZKOLNE + zapis geograficzny polski
 - 6.5.9 BIBLIOTEKI SZKOLNE [zagranica] + zapis geograficzny zagraniczny
 - 6.5.10 BIBLIOTEKI PEDAGOGICZNE + zapis geograficzny
 - 6.5.11 Biblioteki zakładowe + zapis geograficzny
 - 6.5.12 Inne biblioteki + zapis przedmiotowy
- 6.6 BIBLIOTEKI W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH + zapis geograficzny + instytucja
 - 6.6.1 Zagranica + zapis geograficzny + instytucja
- 6.7 KSIĘGOZBIORY POZA BIBLIOTEKĄ

[VII]

7. UŻYTKOWANIE KSIĄŻKI

7.1 CZYTELNICTWO

- 7.1.1 Zagadnienia ogólne
- 7.1.2 Historia czytelnictwa + zapis geograficzny
- 7.1.3 --- [zagranica] + zapis geograficzny zagraniczny
- 7.1.4 Czytelnictwo w Polsce (po 1945 r.) [ogólnie]
- 7.1.5 --- [instytucje]
- 7.1.6 --- [wg zapisu geograficznego]
- 7.1.7 Badania czytelnictwa
- 7.1.8 Metody upowszechniania czytelnictwa
- 7.1.9 FORMY PRACY Z CZYTELNIKIEM
- 7.1.10 Czytelnictwo prasy (i czasopism)
- 7.1.11 Czytelnictwo fachowe + zapytanie przedmiotowe
- 7.1.12 Różne grupy czytelnicze + zapytanie przedmiotowe
- 7.1.13 Czytelnictwo wsi
- 7.1.14 Czytelnictwo dzieci i młodzieży
- 7.1.15 MŁODZIEŻ SZKOLNA
- 7.1.16 Czytelnictwo chorych i niepełnosprawnych. Biblioterapia
- 7.1.17 Czytelnictwo poszczególnych osób [wg zapisu osobowego]
- 7.1.18 Recepcja czytelnicza poszczególnych autorów [wg zapisu osobowego]
- 7.1.19 Zagranica [wg zapisu przedmiotowego i osobowego]
- 7.1.20 Święta książki. Konkursy
- 7.2 TECHNIKA PRACY Z KSIĄŻKĄ
- 7.3 WYSTAWY
- 7.4 BIBLIOFILSTWO [ogólnie] + zapis geograficzny
 - 7.4.1 --- [osoby] + zapis geograficzny

Stan obecny

Działy I–III. Dział ogólny. Informacja naukowa. Bibliografia

Główną zasadą stosowaną w bibliografii bibliologicznej jest rejestrowanie publikacji w kolejności od prac dotyczących zagadnień ogólnych do coraz bardziej szczegółowych. Dlatego w dziale pierwszym rejestrowano materiały ogólnobibliologiczne, w szczególności dotyczące bibliotek, książek, towarzystw naukowych, konferencji i osób. Innymi słowy, były to dziedzinowe *varia*. Uwzględniano w nich również opisy tytułów czasopism branżowych, takich jak „Bibliotekarz”, „Poradnik Bibliotekarza” czy „Przegląd Biblioteczny”. Odnotowywano zagadnienia bibliologiczne zawarte w innych bibliografiach, przede wszystkim w spisach

o charakterze regionalnym, takich jak np. *Bibliografia regionu koszalińskiego w wyborze*, ukazująca się w ramach „Rocznika Koszalińskiego”¹².

Do działu pierwszego trafiały również publikacje dotyczące bibliometrii, języków informacyjno-wyszukiwawczych i klasyfikacji. W wyniku przeprowadzonych w 2016 roku konsultacji zdecydowano, że ta tematyka powinna być reprezentowana w dziale drugim, poświęconym informacji naukowej. Ponadto zmieniona została nazwa całego działu, która do tej pory brzmiała „Bibliologia”. Stosowanie takiej terminologii w wydawnictwie *Polska Bibliografia Bibliologiczna* powodowało uzasadnione wątpliwości, jaki materiał został zebrany w pozostałych rozdziałach, skoro już pierwszy nosił tytuł „Bibliologia”. Dlatego wzorem innych tego typu publikacji, np. *Bibliografii Historii Polskiej*, dział pierwszy to „Dział ogólny”¹³.

Dział drugi – „Informacja naukowa” – wymagał znacznie większych modyfikacji. Posługując się terminologią Thomasa Kuhna, można powiedzieć, że przyjęte paradygmaty musiały przejść intelektualną rewolucję¹⁴. W dziale rejestrowano dotychczas pozycje opatrzone hasłami: internet, hipertekstualność, komputeryzacja, baza danych, e-handel, gospodarka oparta na wiedzy, społeczeństwo informacyjne, e-learning, zarządzanie i organizacja wiedzy, znaczenie wiedzy (dostęp do wiedzy), własność intelektualna, własność przemysłowa (patenty), dane osobowe, dostęp do informacji i inne. W efekcie w PBB znalazły się publikacje takie jak: *Różnice w strategiach autoprezentacji między kobietami i mężczyznami na portalu sympatia.onet.pl*; *Analiza i ocena wybranych internetowych sklepów spożywczych*; *E-handel asortymentu sportowego – analiza funkcjonalności*; *Charakterystyka elektronicznego rynku usług hotelarskich*; *Strategie rozwoju sklepów internetowych*; *Użycie znaku towarowego w reklamie porównawczej*; *Ochrona kumulatywna wzorów przemysłowych*; *Komputerowe narzędzia wspomagające proces projektowania i produkcji elementów drewnianych*; *Po znaczki do Internetu (Pocztowy e-sklep)*; *Kampania internetowa w wyborach prezydenckich 2010 roku*; *Faktury elektroniczne*; *Obowiązek podatkowy sprzedaży towarów przez Internet*; *E-commerce jako animator łańcucha dostaw*; *Oszustwo a oszustwo komputerowe: wybrane aspekty*¹⁵. Zarejestrowanie zagadnień dotyczących informacji administracyjnej, biznesowej, gospodarczej, górniczej, handlowej, prawniczej,

12 A. Kowal, *Bibliografia regionu koszalińskiego w wyborze (1 I 2008 r. – 31 XII 2008 r.)*, „Rocznik Koszaliński” 2009, nr 37, s. 339.

13 Por. *Bibliografia Historii Polskiej za rok...*

14 T. Kuhn, *Struktura rewolucji naukowych*, tłum. H. Ostromęcka, posł. przeł. J. Nowotniak, wyd. 3, Warszawa 2009.

15 Tytuły artykułów zarejestrowanych w roboczej bazie PBB za rok 2011.

przemysłowej, rolniczej, sportowej, wojskowej, różnych dziedzin nauki np. archeologii, biologii, budownictwa, chemii, energetyki, farmacji, geografii, historii, medycyny i wielu, wielu innych spowodowało, że w roczniku 2010 PBB dział *Informacja naukowa* obejmuje 171 stron¹⁶.

Czym jest informatologia?

Za moment zwrotny w przypadku tej nauki, która początkowo funkcjonowała jako dokumentacja, przyjmuje się 1948 rok, kiedy to w Royal Society w Londynie odbyła się pierwsza konferencja poświęcona informacji w nauce¹⁷. W 1953 roku Jason Farradane użył określenia „information scientist”, a w 1955 roku pojawił się termin „information science”¹⁸.

W Polsce w 1950 roku powołano Główny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej, który kilkakrotnie zmieniał nazwę i obecnie działa jako Ośrodek Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej w ramach Instytutu Geodezji i Kartografii¹⁹. Dynamiczny postęp w nauce i technice wpłynął na rozwój informacji naukowej. Powstały teorie głoszące nadejście cywilizacyjnej „trzeciej fali”²⁰ czy też zakładające, że potencjał naukowy, w tym także wytwarzanie, gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie informacji, stanie się takim samym miernikiem mocarstwowości państwa, jakim przed pierwszą wojną światową była produkcja stali²¹. Dlatego nie dziwi fakt, że informacja naukowa znacznie rozszerzyła swoje pierwotne pole badawcze i ewoluowała z czysto praktycznej działalności informacyjnej w niezależną dyscyplinę naukową, zwaną informatologią. W Polsce od 2011 roku jest ona jedną z dyscyplin naukowych w ramach dziedzin nauk humanistycznych, wymienioną wraz z bibliologią²². W Stanach Zjednoczonych informatologia rozwija się bardzo prężnie, posiada własną metodologię, wykształciła wiele indywidualnych specjalizacji i coraz mocniej

16 *Polska Bibliografia Bibliologiczna 2010*, oprac. M. Przybysz, Warszawa 2014, s. 35–206.

17 M. Janiak, *Informacja naukowa w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Dynamika zmian w świetle piśmiennictwa*, Kraków 2010, s. 117 (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, 1230–7025; z. 18).

18 M. Janiak, *Informacja naukowa w Polsce w latach 1990–2004 – dynamika zmian*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2008, t. 16, nr 2, s. 11–21.

19 Por. Ośrodek Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej – www.igik.edu.pl/pl/osrodek-informacji-naukowej-technicznej-i-ekonomicznej [dostęp: 29.12.2016].

20 A. Toffler, *Trzecia fala*, przeł. E. Woydyłło; przedm. W. Osiatyński, wyd. 2, Warszawa 1997.

21 D. Bell, *The coming of post industrial society. A venture in social forecasting*, London 1974, s.116–117.

22 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, Dziennik Ustaw 2011, nr 179, poz. 1065.

dystansuje się, a w niektórych przypadkach dominuje nad bibliologią. Najlepiej ilustruje to fakt, iż trzy z pięciu uczelni najwyższej ocenionych w rankingu z 2013 roku *Best Grad Schools Library and Information Science*, tworzonego przez „U.S. News & World Report”, są „szkołami informacji”: School of Information, University of Michigan; School of Information Studies, Syracuse University; Information School, University of Washington²³.

Przytoczone przez Sabinę Cisek badania Alvina M. Schradera i Lloyd'a Houser'a dowiodły, że w obiegu naukowym istnieje 695 definicji informatologii i 445 definicji bibliotekoznawstwa i informacji naukowej²⁴. Na potrzeby prac nad PBB przyjęto więc najbardziej ogólne wyjaśnienie, iż informatologia jest nauką o informacji²⁵. Ponadto założono, że w jej zakres wchodzi informacja naukowa, techniczna, administracyjna, biznesowa, medyczna, prawnicza, a także wiele innych zagadnień, z których nie wszystkie powinny być uwzględniane w PBB.

Prace nad reorganizacją działu wymagały zapoznania się z literaturą, zarówno tą uchodzącą już za klasyczną, jak i najnowszą, autorstwa najczęściej cytowanych informatologów: Saby Cisek, Marii Dembowskiej, Małgorzaty Góralskiej, Małgorzaty Janiak, Barbary Sosińskiej-Kalaty, Jadwigi Sadowskiej, Jadwigi Woźniak-Kasperek i innych²⁶. Następnie, wraz ze specjalistami z Instytutu Bibliograficznego – dr. Jarosławem Packiem, dr. Bartłomiejem Kaczorowskim, Jakubem Kalinowskim, Małgorzatą Sopyło, Kacprem Trzaską i Martą Wojciechowską, przystąpiono do określenia bibliologicznego ujęcia informacji naukowej. Prace zaowocowały powstaniem następującej klasyfikacji:

23 Pięć uczelni najwyższej ocenionych w ranking to: University of Illinois – Urbana Champaign, University of North Carolina – Chapel Hill, University of Washington, Syracuse University oraz University of Michigan – Ann Arbor. Programy wszystkich uczelni posiadały akredytację American Library Association (Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich) – <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-library-information-science-programs/library-information-science-rankings?int=a31a09;www.ala.org/CFApps/lisdir/index.cfm> [29.12.2016].

24 S. Cisek, *Filozoficzne aspekty informacji naukowej*, Kraków 2002, s. 62.

25 B. Sosińska-Kalata, *Ewolucja koncepcji informatologii*, w: *Teoretyczne zagadnienia bibliologii oraz informatologii. Studia i szkice*, red. E. Gondek, Katowice 2015, s. 115–137.

26 S. Cisek, *Nauka o informacji na świecie w XXI wieku: badania metanaukowe*, w: *Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej. Przeobrażenia bibliologii polskiej*, red. D. Degen, M. Fedorowicz, Toruń 2014, s. 47–56; M. Dembowska, *Nauka o informacji naukowej (informatologia). Organizacja i problematyka badań w Polsce*, Warszawa 1991; E. Gondek, *Bibliotekarstwo a bibliotekoznawstwo, bibliologia i informatologia*, w: *Bibliotekarstwo*, red. A. Tokarska, Warszawa 2013, s. 111–114; M. Janiak, *Informacja naukowa w Polsce na przełomie XX i XXI wieku...*, op. cit.; M. Janiak, *Informacja naukowa w Polsce w latach 1990–2004...*, op. cit.; *LaTel: z badań nad wykorzystaniem technologii informacyjnych w bibliologii i informatologii*, red. G. Gmiterek, M. Ochmański, M. Roszkowski, Warszawa 2015; *Nauka o informacji w okresie zmian: koncepcje, metody, badania, praktyki*, red. B. Sosińska-Kalata, przy udziale M. Przystek-Samokowej i Z. Wiorogórskiej, Warszawa 2014; B. Sosińska-Kalata, *Klasyfikacja. Struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*, Warszawa 2002; *Teoretyczne zagadnienia bibliologii oraz informatologii...*, op. cit.

II. Informacja naukowa

Zagadnienia ogólne

- Teoria i metodyka
- Normy i standardy
- Czasopisma
- Konferencje

Organizacja

- Organizacja informacji naukowej w Polsce
- Organizacja informacji naukowej za granicą
- Organizacje i towarzystwa międzynarodowe

Języki i systemy informacyjno-wyszukiwawcze. Organizacja wiedzy

- Teoria i metodyka
- Bazy danych
- Big data
- Folksonomie i słowa kluczowe
- Języki deskryptorowe i tezaury
- Języki haseł przedmiotowych
- Klasyfikacje
- Linked data
- Ontologie
- Oprogramowanie biblioteczne i przetwarzanie informacji
- Otwarte zasoby i repozytoria
- Sieci semantyczne

Bibliometria, informetria i webometria

Użytkownicy informacji naukowej

- Strategie i metody wyszukiwawcze
- Badania potrzeb informacyjnych użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych
- Kompetencje informacyjne (information literacy)

Zawód

- Zagadnienia ogólne
- Kształcenie i doskonalenie zawodowe
- Osoby

W poddziale „Teoria i metodyka” rejestrowane będą prace ogólne dotyczące informacji naukowej, np.: J. Pacek, *Uwolnić informację!*; B. Sosińska-Kalata, *Obszary badań współczesnej informatologii*²⁷.

²⁷ J. Pacek, *Uwolnić informację!*, „EBIB” 2009, nr 1 (101) – www.ebib.pl/2009/101/a.php?pacek [29.12.2016]; B. Sosińska-Kalata, *Obszary badań współczesnej informatologii*, „Zagadnienia Informatologii Naukowej” 2013, z. 2 (51), s. 9–41.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze (jiw) zostały zdefiniowane na potrzeby omawianej klasyfikacji jako narzędzia porządkowania i przeszukiwania określonego zbioru informacji. Natomiast system informacyjno-wyszukiwawczy (siw) to środowisko (baza danych, katalog lub inny zbiór informacji, w którym funkcjonuje system organizacji wiedzy), w którym dany język jest wykorzystywany. Tym samym każdy jiw jest systemem organizacji wiedzy²⁸. Zagadnienia dotyczące projektowania i funkcjonowania języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych będą rejestrowane w PBB całościowo, natomiast systemy organizacji wiedzy jedynie w ujęciu bibliologicznym.

W kategorii „Otwarte zasoby i repozytoria” będą rejestrowane informacje dotyczące m.in. repozytoriów cyfrowych i zagadnień open access, np.: *Otwarte zasoby wiedzy. Nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej; Przewodnik po otwartej nauce*²⁹.

Rozważania dotyczące bibliometrii, której podstawową jednostką pomiaru jest opis bibliograficzny, będą rejestrowane całościowo³⁰. Z kolei w przypadku teorii i metodologii webometrii³¹ i informetrii³² uwzględnienie w PBB będzie obostrzone warunkiem bibliologicznego ujęcia treści publikacji. Pozostałe zagadnienia tworzące dział „Informacja naukowa” nie powinny budzić wątpliwości.

28 J. Woźniak-Kasperek, *Organizacja informacji w internetowych serwisach kontrolowanej jakości*, w: *Opracowanie przedmiotowe dokumentów z zakresu nauk ścisłych: matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Język hasel przedmiotowych KABA: teoria, praktyka, przyszłość*. Kazimierz Dolny, 20–22 września 2006 roku, Warszawa 2006 (EBIB Materiały konferencyjne nr 15) – www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/wozniak-kasperek.php [29.12.2016]. Zob. też: B. Sosińska-Kalata, *Systemy organizacji wiedzy w środowisku sieciowym*, w: *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego*, red. B. Sosińska-Kalata et al., Warszawa 2005 – <http://bbc.uw.edu.pl/publication/20> [29.12.2016]; J. Woźniak, *Kategoryzacja: studium z teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych*, Warszawa 2000 – <http://bbc.uw.edu.pl/publication/564> [29.12.2016].

29 *Otwarte zasoby wiedzy: nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej: materiały konferencyjne*, Kraków – Zakopane, 15–17 czerwca 2011: praca zbiorowa, red. M. M. Górski, M. Marcinek, Kraków 2011; *Przewodnik po otwartej nauce*, Warszawa 2009 – https://repin.pjwstk.edu.pl/files/Przewodnik_po_otwartej_nauce.pdf [29.12.2016].

30 „Bibliometria, wykorzystując metody ilościowe (matematyczne, statystyczne), bada i ocenia właściwości komunikacji pisanej (strukturę, rozmiar, wzrost) oraz pewne jej prawidłowości (koncentrację, rozproszenie, starzenie się), czym przyczynia się do usprawnienia jej obiegu i podniesienia skuteczności”, M. Skalska-Zlat, *Bibliometria – pojęcia, metody, kierunki badań*, „Roczniki Biblioteczne” 1988, t. 32, z. 2, s. 259.

31 Webometria, początkowo zwana bibliometrią www, jest odmianą bibliometrii ograniczoną do badań internetu. P. Nowak, *WWW źródłem zmian w paradygmacie bibliometrii. Początki webometrii*, „Biblioteka” 2005, nr 9 (18), s. 57 – www.wbc.poznan.pl/publication/74187 [29.12.2016]. Więcej o różnicach między bibliometrią a naukometrią i informetrią P. Nowak, *Bibliometria, webometria. Podstawy, wybrane zastosowania*, Poznań 2008, s. 16–26.

32 Informetria „obejmuje zespół metod matematycznych stosowanych w informacji naukowej do jej pomiarów, do wykrywania pewnych prawidłowości i potwierdzania słuszności jej decyzji”, M. Skalska-Zlat, *Bibliometria...*, op. cit., s. 279–280.

Od rocznika 1968 wprowadzono wspomniany wcześniej podział bibliografii na dwie części: *Bibliografię Bibliografii* oraz *Bibliografię Nauki o Książce*, które z kolei od rocznika 1981 zaczęły się ukazywać jako samodzielne wydawnictwa. Co w takim razie było rejestrowane w dziale III PBB zatytułowanym „Bibliografia”? Wszystkie prace metodologiczne dotyczące tej dziedziny. Innymi słowy, nie wybierano samych spisów bibliograficznych, gdyż te trafiały do *Bibliografii Bibliografii*, a jedynie prace teoretyczne, zarówno monografie i artykuły, jak i obszernie, metodologiczne wstępy w samych bibliografiach. Dział ten nie wymagał tak poważnych zmian, jakie wprowadzono w „Informacji naukowej”. Początkowo zastanawiano się nad rejestrowaniem w nim również zagadnień dotyczących baz danych i bibliometrii, ale ostatecznie uznano, że bardziej korelują one z tematami uwzględnianymi w dziale II.

Dyskusję wywołało zdefiniowanie działu „Historia”, nie tylko w ramach bibliografii, ale dla potrzeb całej klasyfikacji. Najprostszym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie konkretnej cezury. Za datę graniczną można przyjąć np. 1950 rok, gdyż wtedy rozwiązano PIK i część jego obowiązków wraz z personelem przejęła Biblioteka Narodowa, co wymusiło reorganizację Instytutu Bibliograficznego. Zlikwidowana została Naczelna Dyrekcja Bibliotek, która najpierw od lutego 1945 roku działała jako Wydział bibliotek, a od 12 marca 1946 roku jako Naczelna Dyrekcja przy Ministerstwie Oświaty. Od 20 września 1945 do 18 października 1947 roku funkcjonowała Rada Książki. W 1948 roku ogłoszono zamiar stworzenia Polskiej Akademii Nauk (ostatecznie powstała w 1951 roku), co wiązało się m.in. z kolejnymi restrykcjami w stosunku do Polskiej Akademii Umiejętności. Z innych istotnych dla bibliologii decyzji władz z tego czasu można wymienić zarządzenie Ministra Oświaty w sprawie zabezpieczania i użytkowania księgozbiorów opuszczonych lub porzuconych z 4 sierpnia 1945 roku oraz dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi z 17 kwietnia 1946 roku, dzięki któremu zaczęto tworzyć sieć biblioteczną w nowych granicach państwa³³. Ze zmianą granic wiąże się też sprawa zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Powstają również katedry bibliotekoznawstwa – pierwsza na Uniwersytecie Łódzkim już w 1945 roku. Lata 1945–1950 można więc potraktować jako dynamiczny okres historyczny, kiedy odwoływano się do wzorców przedwojennych i dopiero tworzone nową rzeczywistość. Zmiany dotyczyły również

33 Zarządzenie Ministra Oświaty w sprawie zabezpieczania i użytkowania księgozbiorów opuszczonych lub porzuconych z 4 sierpnia 1945, Dziennik Urzędowy Ministra Oświaty nr 4 z 12 października 1945, poz. 115; Dekret z 17 kwietnia 1946 o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi, Dziennik Ustaw 1946, nr 26, poz. 163.

innych aspektów, interesujących z punktu widzenia bibliologii, np. księgarstwa czy ruchu wydawniczego. Ustawa o nacjonalizacji przemysłu została uchwalona 3 stycznia 1946 roku³⁴, ale pojedyncze oficyny wydawnicze, księgarnie i drukarnie funkcjonowały jeszcze do końca lat 40. XX wieku. W trakcie dyskusji padały jednak inne propozycje, m.in. rok 1939, 1945, 1989, a nawet 1991³⁵. Tym samym okazało się, że wprowadzenie w dziale III cezury 1950 roku jako momentu ukształtowania się współczesnego, polskiego bibliotekarstwa i bibliologii oraz konsekwentne stosowanie jej w całej PBB byłoby błędem. Nie można przecież uznać artykułu na temat ustawy o bibliotekach z 1968 roku za temat współczesny. Nawet jeśli za datę graniczną zostałyby przyjęty 1989 rok, to publikacja dotycząca zmian w ruchu wydawniczym w pierwszej połowie lat 90. XX wieku również ma już charakter historyczny. W takiej sytuacji postanowiono, że o zakwalifikowaniu pozycji decydować będzie historyczne lub współczesne ujęcie tematu. Ponadto opisy w PBB będą w znacznie większym niż dotychczas zakresie uzupełniane o dane chronologiczne, np. pierwotny rekord: I. Pietrzekiewicz, M. Rogoż, *Ambrożego Grabowskiego kłopoty z cenzurą*³⁶, zostanie uzupełniony o daty życia bohatera artykułu.

Działy IV–VI. Dzieje i wytwarzanie książki.

Czasopiśmiennictwo. Inne rodzaje materiałów bibliotecznych

W stosowanej dotychczas klasyfikacji istniały dwa obszerne działy: IV. „Struktura i dzieje książki” oraz V. „Wytwarzanie książki”, w których rejestrowano także zagadnienia dotyczące czasopiśmiennictwa i innych rodzajów dokumentów. Adam Łysakowski twierdził, iż bibliologia, nauka o książce i księgoznawstwo to „zbliżone do siebie, choć nie ściśle równoznaczne terminy”³⁷. Książkę definiował jako „w fizycznym materiale (zbiorze kart) utrwalony tekst słowny z treścią”³⁸, jednocześnie doprecyzowując: „Nieco inaczej trzeba określać książkę, by

34 Ustawa o przejściu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, Dziennik Ustaw 1946, nr 3, poz. 17.

35 Data wejścia w życie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej zawierającej przepis (art. 9 ust. 2): „Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”. Przejście bibliotek publicznych pod zarząd samorządów postawiło przed bibliotekarzami nowe zadania. Przełomową datą mogłoby być także ukazanie się ustawy o bibliotekach z 1997 roku.

36 I. Pietrzekiewicz, M. Rogoż, *Ambrożego Grabowskiego kłopoty z cenzurą*, „Klio” 2011, nr 17, s. 3–25.

37 Łysakowski żadnego z tych terminów w swojej publikacji nie zdefiniował, por. A. Łysakowski, *Określenie...*, op. cit., s. 16.

38 Ibidem.

ogarnąć wszystkie jej historyczne odmiany i współczesne rodzaje. Np. miejsce tekstu słownego mogą zajmować ryciny, mapy, nuty. Dla uproszczenia pomijam również zawartą w pojęciu książki intencję publikacyjną. Na przypadku współczesnej książki omawiam *mutatis mutandis* także inne typy dokumentów³⁹. Tym samym w ówczesnym zakresie nauki o książce mieściły się również inne typy dokumentów, w tym czasopisma. Gdy od rocznika 1981 zdecydowano o zmianie nazwy z *Bibliografia Nauki o Książce* na *Polska Bibliografia Bibliologiczna*, nie wyodrębniono w klasyfikacji działu „czasopiśmiennictwo”⁴⁰, choć jedna z sześciu przytoczonych w wydanej w 1971 roku *Encyklopedii wiedzy o książce* definicji książki brzmiała: „wydawnictwo zwarte, w przeciwstawieniu do czasopism”⁴¹. Konsekwencją takiego rozwiązania było utrwalenie przekonania, pokutującego zresztą do chwili obecnej, że w sferze bibliologii mieści się tylko wiedza o książce rękopiśmiennej i drukowanej, podczas gdy w zakres tej nauki wchodzi również badania dotyczące czasopiśmiennictwa i innych rodzajów materiałów bibliotecznych, takich jak druki ulotne, fotografie, mapy i atlasy. W związku z tym podjęto decyzję, aby stworzyć działy: „Dzieje i wytwarzanie książki”; „Czasopiśmiennictwo”; „Inne rodzaje materiałów bibliotecznych”.

Dział „Dzieje i wytwarzanie książki” zachował dotychczasowy układ. Ustalono jedynie następujące nazwy pierwszych trzech kategorii: „Pismo ręczne”, „Pismo drukarskie”, „Budowa książki”. „Historię” zdefiniowaliśmy zgodnie z założeniami opisanymi we wcześniejszym dziale. Kontrowersje wzbudziła za to druga część działu, czyli „Wytwarzanie książki”, którego struktura miała, wedle koncepcji Adama Łysakowskiego, obejmować wszystkie tematy związane z produkcją książki, w tym także pisarstwo.

Pisarstwo to – zgodnie z definicją *Słownika języka polskiego* – „twórczość pisarska, literacka”⁴². Adam Łysakowski szczegółowo wyjaśniał ten termin:

Wyróżnia się trzy główne procesy bibliologiczne. Najpierw – wytwarzanie książki – w sensie duchowym, humanistycznym. Książka poczyna się w świadomości autora, który ustala temat swojej pracy, ujmuje go w pewien sposób, myśli swe wyraża w zdaniach. To dziedzina pisarstwa. Otóż proces bibliologiczny zaczyna się – obok innych – wtedy, gdy pisarz chwyta za pióro, by zanotować, utrwalić treść swych myśli. Szuka

39 Ibidem, s. 19.

40 W dalszym ciągu był to tylko jeden z poddziałów w zakresie działu IV. „Struktura i dzieje książki”.

41 *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadlowski, Wrocław 1971, s. 452.

42 *Słownik języka polskiego PWN* – <http://sjp.pwn.pl/doroszewski/pisarstwo;5472275.html> [13.07.2016].

dla niej wyrazu, komponuje tekst. Określają to niektórzy, jako „materializację myśli”. Działania takie stają się bardziej rozmaite przy wspólnych i zbiorowych pracach pisarskich, jak komentarze, przekłady, przeróbki, redagowanie dzieł. Zaliczymy tu także działania wstępne, przygotowawcze: zbieranie materiałów dokumentacyjnych do pracy, sporządzanie notatek. A potem tekst gotowy w rękopisie ma się stać – publikacją. Podobnie jak inscenizator wprowadza utwór dramatyczny w materiał przestrzenny sceny, dekoracyj, kostiumów, świateł, przy czym odróżniamy jego artystyczne zabiegi od technicznych czynności maszynistów i rzemieślników, tak też – w naszej dziedzinie występuje zjawisko „inlibryzacji”, działanie edytorsko-wydawnicze: określenie dla danego tekstu postaci fizycznej, nadawanie książce tytułatury i formy wydawniczej, a praca ta – bibliologiczna – różni się od technicznych czynności papiernika, drukarza i intrologatora⁴³.

Założenia Adama Łysakowskiego były realizowane następująco: w *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce 1937–1944* na dziewięć pozycji zarejestrowanych w poddziale „Pisarstwo” siedem dotyczyło prawa autorskiego, zaś dwie pozostałe, o objętości łącznie czterech stron, refleksji na temat wzajemnych stosunków między pisarzami i ich czytelnikami oraz społeczeństwem⁴⁴. W roczniku 1958 odnotowano w tym poddziale tylko jedną publikację, która dotyczyła prawa autorskiego⁴⁵. W *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce* za 1968 rok osiem tytułów dotyczy prawa autorskiego, trzy publikacje to poradniki pisania prac dyplomowych, zaś pozostałe pozycje to instrukcja redagowania maszynopisów artykułów przesyłanych do czasopisma *Energetyka, Wytyczne dla autorów i redaktorów skryptów dla studentów pracujących* oraz *Wstęp do badań historycznych* B. Miśkiewicza⁴⁶. W roczniku 1976 zarejestrowano kolejne wydanie książki Miśkiewicza, jeden poradnik pisania pracy dyplomowej, cztery publikacje o prawie autorskim oraz jedenaście tytułów dotyczących edytorstwa naukowego⁴⁷. Z kolei rocznik 1987 odnotował dwa poradniki pisania prac dyplomowych oraz dwanaście publikacji dotyczących prawa autorskiego, z których jedna omawiała

43 Zgodnie z koncepcją Łysakowskiego zagadnienia poligraficzne, czyli kwestie dotyczące procesów technicznych związanych z produkcją książki i innych materiałów bibliotecznych, nie wchodziły w zakres bibliologii. Zasada ta była stosowana w PBB, A. Łysakowski, *Określenie...*, op. cit., s. 24.

44 A. Huxley, *Pisarze i czytelnicy*, tłum. K. Szerer, „Wiadomości Literackie” 1938, nr 17, s. 5–7 – <http://mbc.malopolska.pl/publication/57229> [29.12.2016]; St. F., [Wprowadzenie], C. F. Razmuz, *Pisarz a społeczeństwo*, tłum. S. Flukowski, „Przegląd Współczesny” 1938, t. 63, nr 190, s. 31 (183) – <http://mbc.malopolska.pl/publication/56990> [29.12.2016].

45 *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce 1958*, Warszawa 1961, s. 122.

46 *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce 1968*, Warszawa 1971, s. 272–273.

47 *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce 1976*, cz. 2, Warszawa 1986, s. 74–75.

te kwestie na przykładzie fotografii⁴⁸. W bazie *Polskiej Bibliografii Bibliologicznej 1995–2010* hasło „pisarstwo” zawiera 426 pozycji. Największą grupę, liczącą 343 rekordy, stanowiły poradniki pisania prac dyplomowych i naukowych, studiowania na różnych kierunkach oraz tworzenia przekładów i edycji naukowych. Dalsze 62 tytuły dotyczyły metodologii różnych dziedzin nauki, z dużą reprezentacją „wstępów do badań”. Do pisarstwa zakwalifikowano również sześć poradników dla początkujących pisarzy i trzy poradniki dla redaktorów i korektorów. Pięć publikacji było poświęconych komunikacji w mediach i biznesie, w tym m.in. zasad prowadzenia korespondencji. Trzy tytuły omawiają zagadnienia prawa autorskiego. Pozostałe tytuły to: B. Bogołębska, *Pisanie – akt twórczy, czy uleganie wzorcom zachowań?*; M. Góralaska, *Język w książce i język książki*; M. P. Markowski, *Od siebie, o pisaniu i czytaniu*; B. Prus, *Literackie notatki o kompozycji*, wstęp, wybór i opracowanie A. Martuszevska⁴⁹.

Przegląd losowo wybranych roczników bibliografii od lat 30. do lat 80. XX wieku oraz analiza zbiorczej bazy z lat 1995–2010 wykazały, iż w ramach działu „Pisarstwo” rejestrowano przede wszystkim poradniki tworzenia prac dyplomowych, artykułów i dysertacji oraz publikacje dotyczące przygotowywania kwerend i prowadzenia badań, redagowania tekstów, edytorstwa naukowego, opracowywania przekładów, podstawowej metodologii stosowanej w różnych naukach i prawa autorskiego. Praktyka była więc zgodna z teoretycznymi założeniami twórcy klasyfikacji bibliograficznej. Adam Łysakowski postulował rejestrowanie wszystkich procesów związanych z tekstem od momentu wspomnianej „materializacji myśli” aż po użytkowanie treści. Kwestie związane z prawem autorskim są bardzo ważnym zagadnieniem dla bibliotekarzy tylko w specyficznym, dziedzinowym ujęciu. Dlatego tematyka ta została umieszczona w dziale „Bibliotekarstwo”. Edytorstwem naukowym zajmują się historycy i filolodzy, a teoretyczne założenia tego, skądinąd bardzo trudnego, warsztatu dla bibliologa są wiedzą zbędną. Dodatkowo należy wziąć pod uwagę, że publikacje dotyczące konkretnych badań nad np. rękopisami czy starymi drukami rejestrowane są w dziale „Bibliotekarstwo”. Proces twórczy analizują z kolei literaturoznawcy⁵⁰.

48 *Polska Bibliografia Bibliologiczna 1987*, Warszawa 1992, s. 62–63.

49 B. Bogołębska, *Pisanie – akt twórczy, czy uleganie wzorcom zachowań?*, w: *Rytuał: język – religia*, red. R. Zarębski, Łódź 2005; M. Góralaska, *Język w książce i język książki*, w: *Język @ multimedia*, pod red. A. Dytman-Stasierko, J. Stasierki, Wrocław 2005; M. P. Markowski, *Od siebie, o pisaniu i czytaniu*, „Tygodnik Powszechny” 2010, nr 44, s. 13–14; B. Prus, *Literackie notatki o kompozycji*, wstęp, wybór i oprac. A. Martuszevska, Gdańsk 2010.

50 Por. M. Głowiński, *Zarys teorii literatury*, Warszawa 1991; *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998, s. 337.

Dla bibliologa nie ma znaczenia, dlaczego Mario Vargas Llosa ratowałby z pożaru w pierwszej kolejności *Rozmowę w katedrze*, a Marcel Proust dokonywał tylu skreśleń w swoich rękopisach. Poradniki pisania prac dyplomowych, a tym bardziej zbiory „dobrych, praktycznych porad” jak studiować na danym kierunku, nie spełniają kryteriów informacyjnych w ujęciu bibliologicznym i w związku z tym w ogóle nie powinny być uwzględniane. Dlatego, w związku z dynamicznym rozwojem różnych dziedzin nauki i koniecznością sprecyzowania zakresu bibliologii, dział ten został usunięty z PBB.

Tym samym początkowym zagadnieniem pierwszego procesu bibliologicznego stało się „Papiernictwo”. W tej kategorii, w przeciwieństwie do „Drukarstwa” czy „Księgarstwa”, rejestrowano wspólnie publikacje o tematyce historycznej i współczesnej. Wyjątek ten wyniknął z praktyki, gdyż reprezentacja zagadnień papierniczych jest od wielu lat niewielka i odnotowywanie ich w dwóch różnych działach byłoby niepotrzebnym utrudnieniem dla czytelników. Dlatego nie zdecydowano się na wprowadzanie jakichkolwiek zmian, uznając użyteczność za znacznie ważniejszą od sztucznej spójności.

Ponadto, również z dotychczasowej praktyki, wyniknęła kolejna modyfikacja. Informacje o targach księgarskich i wydawniczych będą zamieszczane tylko w opisach roczników prasy fachowej. Dawniej rejestrowano tego typu publikacje jako osobne rekordy, ale obecnie zdecydowana większość takich artykułów składa się głównie ze zdjęć i informacji o sponsorach. Utrzymano również zasadę, iż w ramach drukarstwa nie uwzględnia się technicznej tematyki poligraficznej⁵¹. Zmiany w innych kategoriach miały jedynie charakter porządkowy.

Tematyka czasopism, będących oryginalnym typem materiałów bibliotecznych, została ujęta w osobnym dziale. W ostatnich rocznikach bibliografii rejestrowano w ramach tej kategorii również publikacje omawiające wiele zagadnień z zakresu dziennikarstwa, medioznawstwa i prasoznawstwa. Rozwiązanie to było błędne, gdyż skutkowało zapisywaniem informacji ważnych dla tych dziedzin nauki, ale pozostających poza zakresem bibliologii. Prasoznawstwo jest oddzielną nauką, która w Polsce ma ponad stuletnią tradycję. Od lat 50. XX wieku działa instytut badawczy, czyli Ośrodek Badań Prasoznawczych (od 1990 roku w ramach Uniwersytetu Jagiellońskiego). Poza własną metodologią prasoznawstwo dysponuje regulacjami prawnymi, z których najważniejszymi są wielokrotnie nowelizowana Ustawa z 26 stycznia

51. *Encyklopedia wiedzy o książce...*, op. cit., s. 587–599, 1922–1923.

1984 roku o prawie prasowym oraz Ustawa o radiofonii i telewizji z 29 grudnia 1992 roku⁵². Istnieją również bibliografie dziedzinowe tj. *Polska Bibliografia Adnotowana Wiedzy o Środkach Masowego Komunikowania* oraz *Polska bibliografia prasoznawcza*⁵³. Podobnie dziennikarstwo i medioznawstwo posiadają własny zakres badawczy, metodologię oraz źródła informacji. Natomiast czasopiśmiennictwo to – zgodnie z definicją *Słownika języka polskiego* – „dział piśmiennictwa dotyczący czasopism”⁵⁴, czyli innymi słowy zakres czasopiśmiennictwa nie obejmuje tematyki wszystkich środków masowego przekazu. Również *Encyklopedia wiedzy o książce* określa bibliologiczne zagadnienia dotyczące czasopism⁵⁵. Z kolei Adam Łysakowski na przykładzie publikacji Aleksandra Birkenmajera *Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego 1817–1830. Materiały bibliograficzne*⁵⁶, wyjaśnia, jakie pytania badawcze należy stawiać:

Omawiane czasopismo [...] wykazuje w niektórych rocznikach odmiany wydania, różniące się ilością i jakością tablic, papierem, nawet sposobem wykonania karty tytułowej. Autora rozprawy interesuje „Rocznik” jako zabytek sztuki drukarskiej, litograficznej i introligatorskiej (oprawa oryginalna). Porównuje warianty; ustala, które z nich mają tablice autentyczne, które zaś, wydawane bez ilustracji, zostały przez zbieraczy dopełnione tablicami. Autor zostawia na boku „właściwą treść rocznika”, oddając w tej sprawie głos historykom wojskowości⁵⁷.

Dlatego w bibliografii bibliologicznej nie będą rejestrowane zagadnienia dotyczące prawa prasowego, etyki dziennikarskiej, fotografii reportażowej, dziennikarstwa internetowego, reklam prasowych i ilustratorstwa, a także poradniki redagowania gazet czy przeprowadzania lub udzielania wywiadów, jak na przykład: J. Bloch, *Bez komentarza czyli jak unikać odpowiedzi na pytania*

52 Ustawa Prawo prasowe (Dz. U. nr 5, poz. 24, z późniejszymi zmianami) z 26 stycznia 1984 r.; Ustawa o radiofonii i telewizji (Dz. U. 2016, poz. 639, z późniejszymi zmianami) z 29 grudnia 1992 r.

53 *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001* jest podzielona na 24 działy, m.in. ludzie prasy, tematyka wypowiedzi, dziennikarstwo, prawo prasowe, socjologia i psychologia prasy, język prasy i mediów, fotografia i ilustracja prasowe, reklama prasowa, agencje prasowe, redagowanie, warsztat redakcyjny, ekonomika prasy. Rejestruje publikacje dotyczące zarówno prasy drukowanej, jak i w wyborze prace metodologiczne i teoretyczne pozostałych środków masowego komunikowania. *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, oprac. W. M. Kolasa, J. Jarowiecki, Kraków 2005; M. Korczyńska-Derkacz, *Recenzja: Władysław Marek Kolasa, Jerzy Jarowiecki: Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, „Przegląd Biblioteczny” 2006, t. 74, s. 100–103.

54 *Słownik języka polskiego PWN* – <http://sjp.pwn.pl/sjp/;2450290> [12.07.2016].

55 *Encyklopedia wiedzy o książce...*, op. cit., s. 452–459.

56 A. Birkenmajer, *Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego 1817–1830. Materiały bibliograficzne*, Kraków 1929.

57 A. Łysakowski, *Określenie bibliografii...*, op. cit., s. 32–33.

dziennikarzy; K. Stasiuk-Krajewska, *O (nie)nowych konsekwencjach nowych mediów: szkic krytyczny*; E. Ciborska, *Kto nas cenzuruje?*; J. Jaroszyk, *Ewolucja prawnej koncepcji zawodu dziennikarza w Hiszpanii*; M. Kaczmarczyk, *Wykorzystanie nowych technologii informatycznych w pracy redakcji prasowej*; A. E. Kant-Łuczyński, *Wolność prasy a prawo do prywatności*; K. Konieczna, A. Nieznańska-Cwynar, *Redakcyjna mozaika*; P. Łuczak, *Mierniki i oceny stopnia komercjalizacji i zaangażowania redakcji w strukturę treści czasopism agroekonomicznych: podstawowe współzależności*; M. Matyasik, *Realizacja wolności wypowiedzi na podstawie przepisów i praktyki w USA: analiza ustawodawstwa hiszpańskiego*; M. Siwicki, *Granice odpowiedzialności usługodawców internetowych prowadzących elektroniczne wersje gazet*; M. Siwicki, *Prasa internetowa a obowiązek rejestracji prasy*; W. Sokolewicz, *Prasa i konstytucja*; J. Sopyło, *Trzecia strona negatywu*; K. Szafińska, *Fotografia reportażowa*; L. Szot, *Replika prasowa: między wolnością mediów a prawami podmiotowymi jednostki*; A. Świdarska, *Wolność słowa skazana*; J. H. Wiśniewski, *Chodząc po ziemi: 50 lat fotografii prasowej Aleksandra Jałosińskiego*; S. Zimon, *Kontrowersyjne okładki, czyli jak kontekst zmienia sztukę w skandal*; H. Żeligowski, *Design i redesign współczesnej prasy: zarys problematyki*⁵⁸.

Zasopiśmiennictwo w ujęciu bibliologicznym obejmować będzie, zgodnie z podstawową, bibliograficzną zasadą „od ogółu do szczegółu”, następujące zagadnienia:

58 J. Bloch, *Bez komentarza czyli jak unikać odpowiedzi na pytania dziennikarzy*, Warszawa 2011; K. Stasiuk-Krajewska, *O (nie)nowych konsekwencjach nowych mediów: szkic krytyczny*, w: *Nowe media w systemie komunikowania: polityka*, red. M. Jeziński, Toruń 2011, s. 39–40; E. Ciborska, *Kto nas cenzuruje?* w: *Media wolne czy bezwolne?*, red. P. Kowalski, S. Zagórski, Łomża 2011, s. 63–83; J. Jaroszyk, *Ewolucja prawnej koncepcji zawodu dziennikarza w Hiszpanii*, w: *Nowe media w systemie komunikowania: polityka*, red. M. Jeziński, Toruń 2011, s. 161–171; M. Kaczmarczyk, *Wykorzystanie nowych technologii informatycznych w pracy redakcji prasowej*, „Nowe Media” 2011, nr 2, s. 99–112; A. E. Kant-Łuczyński, *Wolność prasy a prawo do prywatności*, [Jastrzębiec-Zdrój] 2011; K. Konieczna, A. Nieznańska-Cwynar, *Redakcyjna mozaika*, „Print Partner” 2011, nr 1, s. 98–100; P. Łuczak, *Mierniki i oceny stopnia komercjalizacji i zaangażowania redakcji w strukturę treści czasopism agroekonomicznych: podstawowe współzależności*, „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy” 2011, nr 4, s. 265–283; M. Matyasik, *Realizacja wolności wypowiedzi na podstawie przepisów i praktyki w USA: analiza ustawodawstwa hiszpańskiego*, Kraków 2011; M. Siwicki, *Granice odpowiedzialności usługodawców internetowych prowadzących elektroniczne wersje gazet*, „Nowe Media” 2011, nr 2, s. 113–124; M. Siwicki, *Prasa internetowa a obowiązek rejestracji prasy*, „Przegląd Sądowy” 2011, t. 20, nr 1, s. 61–73; W. Sokolewicz, *Prasa i konstytucja*, Warszawa 2011; J. Sopyło, *Trzecia strona negatywu*, „Press” 2011, nr 5, s. 59–60; K. Szafińska, *Fotografia reportażowa*, „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” 2011, nr 6; L. Szot, *Replika prasowa: między wolnością mediów a prawami podmiotowymi jednostki*, w: *Nowe media, ale nowe czy stare problemy?*, red. J. Hajdasz, Poznań 2011; A. Świdarska, *Wolność słowa skazana*, „Press” 2011, nr 3, s. 44–46; J. H. Wiśniewski, *Chodząc po ziemi: 50 lat fotografii prasowej Aleksandra Jałosińskiego*, „Karta” 2011, nr 69, s. 149–151; S. Zimon, *Kontrowersyjne okładki, czyli jak kontekst zmienia sztukę w skandal*, w: *Oblicza komunikowania wizualnego*, red. R. Polak, Kraków 2011, s. 269–284; H. Żeligowski, *Design i redesign współczesnej prasy: zarys problematyki*, „Gospodarka. Rynek. Edukacja” 2011, t. 12, nr 3, s. 41–51.

- ogólne, w tym czasopisma o czasopiśmiennictwie i informacje o konferencjach, np.: *Raport IFRA: gazety mają przyszłość*⁵⁹,
- historii czasopism w ujęciu ogólnym, np.: D. Rott, *Początki prasy w Polsce: od Anonima tzw. Galla do Jana Aleksandra Gorczyzna*; H. Bader, *Stettins Presse 1848/49*; J. Kisson-Jaszczyński, *Chodzenie po ziemi*⁶⁰,
- stanu obecnego, z uwzględnieniem całościowych badań i statystyki czasopiśmienniczej, np.: W. M. Kolasa, *Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918–1939*; J. Jarowiecki, *Prasa na ziemiach polskich XIX i XX wieku; Czasopisma wydane według działów klasyfikacji UNESCO w 2010 r.*⁶¹,
- czasopism ukazujących się w Polsce, w tym regionalnych, specjalnych (przeznaczonych dla konkretnych grup odbiorców) i dziedzinowych w ujęciu współczesnym i historycznym, np.: A. Truskolaska, *Przeciw cenzurze*; T. Kot, *Prasa codzienna w Lublinie w latach 1918–1939*; M. Czerwińska, *Prasa dla niewidomych w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku*; J. Domańska, *Prasa muzyczna w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego*⁶²,
- czasopism zagranicznych opisywanych przez polskich autorów w ujęciu współczesnym i historycznym, np.: R. Runiewicz-Jasińska, *Historia i współczesność prasy na Litwie*; E. Matkowska, *Propaganda w NRD: media i literatura*⁶³,
- polskich czasopism ukazujących się za granicą w ujęciu współczesnym i historycznym, np.: L. Pastusiak, *Chicago wczoraj i dziś*; A. Kłonczyński, *My w Szwecji nie porastamy mchem...: emigranci z Polski w Szwecji w latach 1945–1980*⁶⁴,

59 *Raport IFRA: gazety mają przyszłość*, oprac. T. Bitner, „Print Partner” 2011, nr 1, s. 15–17.

60 D. Rott, *Początki prasy w Polsce: od Anonima tzw. Galla do Jana Aleksandra Gorczyzna*, „Studia Medioznawcze” 2011, nr 2, s. 11–17; H. Bader, *Stettins Presse 1848/49*, „Zeszyty Kulickie” 2011, nr 8, s. 165–185; J. Kisson-Jaszczyński, *Chodzenie po ziemi*, Piotrków Trybunalski 2012, s. 254–259.

61 W. M. Kolasa, *Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918–1939*, cz. 1, *Tendencje rozwojowe, typologia*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2011, t. 14, z. 1/2, s. 5–55; J. Jarowiecki, *Prasa na ziemiach polskich XIX i XX wieku*, Wrocław 2013, s. 9–44; *Czasopisma wydane według działów klasyfikacji UNESCO w 2010 r.*, „Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej” 2011, t. 71, s. 384–385, 505.

62 A. Truskolaska, *Przeciw cenzurze*, „Lublin” 2011, t. 8, nr 5/6, s. 62–67; T. Kot, *Prasa codzienna w Lublinie w latach 1918–1939*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2010/2011, t. 7, s. 273–283; M. Czerwińska, *Prasa dla niewidomych w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku*, w: *Uszkodzenie, niepełnosprawność, upośledzenie – aspekty teoretyczne i praktyczne w pedagogice XXI wieku*, red. T. Żółkowska, L. Konopska, D. Szarkowicz, Szczecin 2011; J. Domańska, *Prasa muzyczna w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Wychowanie Muzyczne” 2011, nr 1, s. 9–15.

63 R. Runiewicz-Jasińska, *Historia i współczesność prasy na Litwie*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Cła i Logistyki” 2011, nr 29, s. 195–214; E. Matkowska, *Propaganda w NRD: media i literatura*, Wrocław 2012, s. 97–101.

64 L. Pastusiak, *Chicago wczoraj i dziś*, Warszawa 2011, s. 186–187; A. Kłonczyński, *My w Szwecji nie porastamy mchem...: emigranci z Polski w Szwecji w latach 1945–1980*, Gdańsk 2012, s. 363–375.

- poszczególnych czasopism, w układzie według tytułów w ujęciu współczesnym i historycznym, np.: M. Kormanek, *Gorlicka prasa. 20-lecie „Gazety Gorlickiej”*; W. Konopelska, *Nasze urodziny!* oraz *To już 100 numer „Kwadransa Akademickiego”*⁶⁵.

Działalność bibliotek obejmuje gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie nie tylko książek i czasopism, ale także innych dokumentów, np. druków ulotnych czy fotografii. W przypadku Biblioteki Narodowej politykę gromadzenia określa dokument *Jednolite zasady gromadzenia zbiorów*, będący załącznikiem do zarządzenia nr 70/2012 Dyrektora Biblioteki Narodowej:

Materiałami bibliotecznymi są dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, w tym przeznaczone do rozpowszechniania i zwielokrotnione, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści. Za materiał biblioteczny mogą być uznane również inne obiekty, jeśli należą do świadomie gromadzonych kolekcji lub spuścizn, których zasadniczą część stanowią właściwe materiały biblioteczne⁶⁶.

Statut Biblioteki Narodowej zawiera dalsze regulacje:

Biblioteka gromadzi, opracowuje, przechowuje i udostępnia materiały biblioteczne, zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza dokumenty: graficzne (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne), dźwiękowe, audiowizualne i elektroniczne⁶⁷.

Na tej podstawie stworzono dodatkowy dział „Inne rodzaje materiałów bibliotecznych”, w którym będą rejestrowane publikacje o historii, teorii i metodyce, normach i standardach, konferencjach polskich i zagranicznych dotyczących druków ulotnych po 1801 roku, zbiorów cyfrowych, zbiorów dźwiękowych oraz audiowizualnych, zbiorów kartograficznych, zbiorów muzycznych oraz innych

65 M. Kormanek, *Gorlicka prasa. 20-lecie Gazety Gorlickiej*, „Kwartalnik Gorlicki” 2011, nr 55, s. 40–43; W. Konopelska, *Nasze urodziny!*, „Śląsk: miesięcznik społeczno-kulturalny” 2011, t. 17, nr 1, s. 96–99; *To już 100 numer „Kwadransa Akademickiego”*, „Kwadrans Akademicki. Biuletyn Informacyjny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2012, t. 11, nr 1, s. 3.

66 Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 70 Dyrektora Biblioteki Narodowej z 31 grudnia 2012 roku.

67 Statut Biblioteki Narodowej, wprowadzony Zarządzeniem nr 21 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 30 lipca 2007 r. w sprawie nadania statutu Bibliotece Narodowej i zmieniony Zarządzeniem nr 27 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 14 września 2007 r., Zarządzeniem nr 8 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 marca 2010 r., Zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 16 stycznia 2013 r., Zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 5 marca 2013 r. oraz Zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 29 września 2015 r., paragraf 8 – www.bn.org.pl/o-bn/statut-bn [29.12.2016].

rodzajów zbiorów bibliotecznych. Nawet jeśli reprezentacja tego działu będzie niewielka, to stanie się ona uzupełnieniem dla dziejów i wytwarzania książki oraz czasopiśmiennictwa, a dodatkowo podniesie funkcjonalność oraz zapewni logiczny i koherentny układ klasyfikacji.

Dział VII. Bibliotekarstwo

Najobszerniejszy i przez wielu specjalistów uznawany za najważniejszy dział PBB wymagał nie tylko uporządkowania i zaktualizowania nazw kategorii, ale również refleksji nad całą strukturą.

Pierwsze kategorie nie wymagały komentarza, z wyjątkiem prawa bibliotecznego. Zagadnienia prawne były rejestrowane w kilku działach PBB, m.in. we wspomnianym czasopiśmiennictwie czy pisarstwie. Uznano jednak, iż taka praktyka wykraczała poza zakres bibliologii. Ustawy, rozporządzenia i komentarze interesujące bibliotekarzy zebrał Lucjan Biliński w następujących działach tematycznych: Podstawy prawne funkcjonowania bibliotek; Organizacja i zarządzanie bibliotekami. Finansowanie bibliotek; Zbiory biblioteczne – gromadzenie, w tym zamówienia publiczne, ewidencja, ochrona, selekcja; Wywóz za granicę materiałów bibliotecznych; Ogólnopolski egzemplarz obowiązkowy i regionalny; Udostępnianie zbiorów, w tym: przepisy prawa autorskiego, odpłatne i nieodpłatne usługi biblioteczne. Wypożyczenia międzybiblioteczne; Kwalifikacje bibliotekarzy: kształcenie, urlopy. Awans zawodowy⁶⁸. Rejestrowanie publikacji wykraczających poza tę tematykę nie znalazło merytorycznego uzasadnienia w trakcie dyskusji nad nową klasyfikacją PBB.

W poddziale „Metodyka i technika bibliotekarska” wprowadzono kilka modernizacji, w efekcie których stworzono strukturę zawierającą kategorie:

- „Budownictwo i wyposażenie biblioteczne”;
- „Zarządzanie i marketing”. Rejestracją zostaną objęte publikacje o tematyce takiej jak: marketing biblioteczny, public relations w bibliotekach, zarządzanie finansami i pozyskiwanie funduszy, zarządzanie strategiczne biblioteką, zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece i in.⁶⁹,
- „Zbiory”, w tym: gromadzenie i przechowywanie; opracowanie formalne i rzeczowe; reprografia i digitalizacja; ochrona i konserwacja; udostępnianie; zbiory specjalne,

68 L. Biliński, *Prawo biblioteczne na co dzień*, Warszawa 2006.

69 Por. *Bibliotekarstwo*, red. A. Tokarska, Warszawa 2013.

- „Katalogi i systemy biblioteczne”,
- „Usługi biblioteczne”, w tym: edukacyjne wraz z przysposobieniem bibliotecznym, informacyjne i kulturalne. W ramach przysposobienia bibliotecznego, zwanego również edukacją informacyjną, zdecydowaliśmy się rejestrować scenariusze lekcji bibliotecznych⁷⁰,
- „Pedagogika biblioteczna”. Działalność polskich bibliotekarzy w tej dziedzinie, stworzonej przez Helenę Radlińską, posiada znakomitą tradycję. Rejestracją zostaną objęte również publikacje, które do tej pory trafiły do kategorii „Technika pracy z książką” (dawniej „Technika pracy umysłowej”) w dziale „Użytkowanie książki”. Poddział ten wykazywał, zwłaszcza w ostatnich rocznikach PBB, nadreprezentację poradników szybkiego czytania lub czytania ze zrozumieniem. Uzupełnienie bibliografii o jasno określoną tematykę pedagogiki bibliotecznej powinno zahamować ten proceder i zagwarantować klasyfikowanie tylko tych pozycji, które mogą być przydatne bibliotekarzom w prowadzeniu takiej działalności⁷¹.

Zdecydowano, aby w zagadnieniach ogólnych poddziału „Zawód bibliotekarski” rejestrować publikacje dotyczące etyki zawodowej bibliotekarzy. Uporządkowania wymagał również poddział „Rodzaje bibliotek”. W nowej wersji klasyfikacji podstawowym kryterium przy ustalaniu struktury był rodzaj biblioteki, w ramach którego wprowadzono jednolity podział na instytucje polskie i zagraniczne, a w jego obrębie układ geograficzny (w przypadku polskich bibliotek obejmujący województwa oraz miasta wraz z okręgami). W efekcie wymieniono następujące typy księżnic:

- Biblioteki narodowe.
- Biblioteki naukowe.
- Biblioteki publiczne wraz z bibliotekami dziecięcymi.
- Biblioteki szkolne i pedagogiczne.
- Biblioteki cyfrowe.
- Biblioteki kościołów i grup wyznaniowych.
- Inne biblioteki (wojskowe, szpitalne itd. w zależności od reprezentacji w danym roczniku).

70 Np. S. Krakowiak, *Biblioteki, jakich nie znacie. Scenariusz zajęć bibliotecznych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, w: *Aspekty kultury współczesnej*, red. B. Lisowska, Łódź 2011, s. 187–189.

71 Zob. D. Tomczyk, *Samorealizacja czytelników miarą efektywności pedagogicznej biblioteki publicznej*, w: *Język, religia, tożsamość*, [t.] 5, *Wymiary tożsamości*, red. nauk. G. Cyran, E. Skorupska-Raczyńska, Gorzów Wielkopolski 2011, s. 269–284.

Zrezygnowano z terminu „biblioteki kościelne”, gdyż ze względu na ogromną rolę historyczną, kulturową i światopoglądową Kościoła katolickiego w Polsce jego konotacje są jednoznaczne i tym samym mogą być krzywdzące dla innych grup wyznaniowych, definiujących siebie jako kościoły. Oczywiście w praktyce 95% publikacji zarejestrowanych w dziale „Biblioteki kościołów i grup wyznaniowych” będzie dotyczyło instytucji katolickich, ale trzymanie się sformułowań prawnych, wykorzystywanych nie tylko w Ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁷², ale również w Konstytucji, pozwoli uniknąć sporów ideologiczno-teologiczno-bibliotekarskich i ułatwi klasyfikowanie przypadków wątpliwych. Dlatego zdefiniowano, iż biblioteką kościoła lub związku wyznaniowego jest biblioteka, której organizatorem jest kościół lub inny związek wyznaniowy, wpisany do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych na mocy ustawy z 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania lub kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie odrębnych ustaw⁷³ oraz biblioteka uczelni, wydziału lub innej instytucji pozostającej w całości lub w części pod nadzorem władz kościoła lub związku wyznaniowego.

Działy VIII–IX. Czytelnictwo. Inne formy użytkowania materiałów bibliotecznych

W stosowanej dotychczas klasyfikacji ostatni dział nosił tytuł „Użytkowanie książki”. W wyniku prac prowadzonych wspólnie ze specjalistami z Instytutu Książki i Czytelnictwa – dr. Romanem Chymkowskim, dr Barbarą Budyńską, Małgorzatą Jezierską i dr Grażyną Walczewską-Klimczak – zdecydowano o wyodrębnieniu dwóch działów: „Czytelnictwo” oraz „Inne formy użytkowania materiałów bibliotecznych”.

W pierwszym z wymienionych, oprócz zagadnień ogólnych i historycznych, rejestrowane będą publikacje dotyczące następujących aspektów czytelnictwa w Polsce:

- Czytelnictwo w konkretnych regionach w układzie geograficznym.
- Czytelnictwo różnych grup społecznych z podziałem na dzieci, młodzież i dorosłych.

⁷² Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. 2005, nr 231, poz. 1965, z późniejszymi zmianami) z 17 maja 1989 r.

⁷³ Wykaz Kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie odrębnych ustaw, stan na dzień 25.01.2002 r., oprac. K. Wiktor – www.katolikos.republika.pl/r/koscioly1.htm [29.12.2016].

- Czytelnictwo poszczególnych osób.
- Czytelnictwo różnych typów dokumentów z podziałem na książki, czasopisma i inne dokumenty.
- Metody upowszechniania czytelnictwa, w tym przede wszystkim animacja lektury, programy czytelnicze, biblioterapia, imprezy i konkursy.

Przy tak skonstruowanej strukturze wydzielenie recepcji czytelniczej poszczególnych autorów było bezcelowe, gdyż tematyka ta będzie reprezentowana w różnych kategoriach, w zależności od ujęcia. Z kolei uwzględnienie pedagogiki bibliotecznej w dziale VII spowodowało, wspomniane wcześniej, usunięcie z zakresu czytelnictwa zagadnień „Techniki pracy z książką” oraz „Form pracy z czytelnikiem”. Rejestrowane będzie natomiast w osobnej kategorii czytelnictwo zagraniczne.

Ostatni dział klasyfikacji, czyli „Inne formy użytkowania materiałów bibliotecznych”, został stworzony z myślą o ogólnych zagadnieniach dotyczących nieczytelniczego, czyli np. dekoracyjnego lub reklamowego, wykorzystywania materiałów bibliotecznych oraz o wszystkich aspektach bibliofilstwa. Tematyka ta będzie rejestrowana zgodnie z dotychczasowymi założeniami, czyli w pierwszej kolejności zagadnienia ogólne, następnie publikacje bardziej szczegółowe w układzie geograficznym, a następnie prace dotyczące konkretnych osób.

Nowa klasyfikacja PBB

Klasyfikacja Polskiej Bibliografii Bibliologicznej w nowej wersji przedstawia się następująco:

I. Dział ogólny

Zagadnienia ogólne

Teoria i metodyka

Normy i standardy

Organizacje i towarzystwa

Polskie

Międzynarodowe

Zagraniczne

Czasopisma

Konferencje

Osoby

Bibliografie [wg regionu z zapisem geograficznym]

II. Informacja naukowa

Zagadnienia ogólne

Teoria i metodyka

Normy i standardy

Czasopisma

Konferencje

Organizacja

Organizacja informacji naukowej w Polsce

Organizacja informacji naukowej za granicą

Organizacje i towarzystwa międzynarodowe

Języki i systemy informacyjno-wyszukiwawcze. Organizacja wiedzy

Teoria i metodyka

Bazy danych

Big data

Folksonomie i słowa kluczowe

Języki deskryptorowe i tezaury

Języki haseł przedmiotowych

Klasyfikacje

Linked data

Ontologie

Oprogramowanie biblioteczne i przetwarzanie informacji

Otwarte zasoby i repozytoria

Sieci semantyczne

Bibliometria, informetria i webometria

Użytkownicy informacji naukowej

Strategie i metody wyszukiwawcze

Badania potrzeb informacyjnych użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych

Kompetencje informacyjne (information literacy)

Zawód

Zagadnienia ogólne

Kształcenie i doskonalenie zawodowe

Osoby

III. Bibliografia

Zagadnienia ogólne

Teoria i metodyka

Normy i standardy

Konferencje

Historia i organizacja

Historia

Organizacja

Osoby

Zagranica

Rodzaje bibliografii (teoria i metodyka)

Bibliografia bibliografii

Bibliografia czasopism

Bibliografia dziedzin i zagadnień

Bibliografia narodowa

Bibliografia ogólna

Bibliografia osobowa [osób] + zapis osobowy

Bibliografia zespołu osobowego [instytucji] + zapis instytucji

Bibliografia terytorialna (regionalna) [ogólnie] + zapis geograficzny

Bibliografia zawartości czasopism

Bibliografia retrospektywna

Bibliografia załącznikowa

Inne rodzaje bibliografii

IV. Dzieje i wytwarzanie książki

Pismo. Budowa książki

Teoria i metodyka

Pismo ręczne

Pismo drukarskie

Budowa książki

Historia książki

Teoria i metodyka (np. cenzura)

Czasopisma

Konferencje

Historia drukarstwa, ruchu wydawniczego i księgarstwa

Prace ogólne

Publikacje dotyczące konkretnych regionów

Publikacje dotyczące konkretnych osób

Księgozbiory prywatne

Rękopisy

- Teoria i metodyka
- Rękopisy iluminowane
- Stare druki
- Druki od 1801 r.
- Wytwarzanie książki
- Papiernictwo
 - Historia
 - Stan obecny
 - Zawód
 - Kształcenie i doskonalenie zawodowe
 - Osoby
 - Zagranica
- Drukarstwo
 - Zagadnienia ogólne
 - Teoria i metodyka
 - Normy i standardy
 - Czasopisma (w tym konferencje i targi poligraficzne)
 - Skład i druk
 - Poszczególne regiony i miejscowości [wg regionu]
 - Zawód
 - Kształcenie i doskonalenie zawodowe
 - Osoby (drukarze)
 - Zagranica
- Ruch wydawniczy
 - Zagadnienia ogólne
 - Teoria i metodyka
 - Czasopisma (w tym konferencje i targi)
 - Ruch wydawniczy w Polsce
 - Statystyka wydawnicza
 - Polityka wydawnicza
 - Organizacja i technika pracy wydawniczej
 - Drugi obieg
 - Self-publishing
 - Otwarte zasoby
 - Poszczególne regiony i miejscowości
 - Poszczególne typy wydawnictw
 - Poszczególne dziedziny
 - Instytucje wydawnicze

- Polskie
- Międzynarodowe
- Zagraniczne
- Zawód
 - Kształcenie i doskonalenie zawodowe
 - Osoby (wydawcy)
- Zagranica
- Rozprowadzanie książki i innych dokumentów. Księgarstwo
 - Zagadnienia ogólne
 - Teoria i metodyka
 - Czasopisma (w tym targi księgarskie)
 - Księgarstwo w Polsce
 - Sprawozdawczość i statystyka księgarska
 - Organizacja i technika pracy księgarskiej
 - Poszczególne regiony i miejscowości
 - Antykwariaty
 - Katalogi antykwaryczne i aukcyjne
 - Rozprowadzanie różnych typów wydawnictw
 - Kolportaż pozaksięgarski
 - Rozprowadzanie prasy
 - Zawód
 - Kształcenie i doskonalenie zawodowe
 - Osoby (księgarze i antykwariusze)
 - Zagranica
 - Katalogi księgarskie i wydawnicze
 - Katalogi księgarskie
 - Katalogi wydawnicze
- Estetyka książki
 - Ilustratorstwo
 - Eklibrisy

V. Czasopiśmiennictwo

- Zagadnienia ogólne
 - Teoria i metodyka
 - Czasopisma
 - Konferencje
- Historia czasopiśmiennictwa
- Stan obecny

Badania czasopiśmiennicze

Statystyka czasopiśmiennicza

Czasopisma w Polsce

Teoria i metodyka

Regionalne

Specjalne (ze względu na przeznaczenie dla konkretnych grup odbiorców)

Dziedzinowe (specjalistyczne np. dotyczące grafiki)

Czasopisma za granicą (historia i stan obecny)

Czasopisma polskie za granicą (historia i stan obecny)

Poszczególne czasopisma [według tytułów]

VI. Inne rodzaje materiałów bibliotecznych

Zagadnienia ogólne

Materiały biblioteczne

Dokumenty życia społecznego

Historia

Teoria i metodyka

Normy i standardy

Konferencje

Zbiory cyfrowe [jw.]

Zbiory dźwiękowe i audiowizualne [jw.]

Zbiory ikonograficzne [jw.]

Zbiory kartograficzne [jw.]

Zbiory muzyczne [jw.]

Inne rodzaje zbiorów bibliotecznych [jw.]

VII. Bibliotekarstwo

Zagadnienia ogólne

Teoria i metodyka

Statystyka biblioteczna

Normy i standardy

Prawo (ustawy, rozporządzenia, komentarze)

Konferencje

Historia bibliotekarstwa

Polska

Zagranica

Metodyka i technika bibliotekarska

Budownictwo i wyposażenie biblioteczne

Zarządzanie i marketing

- Marketing i public relations
- Zarządzanie finansami i pozyskiwanie funduszy
- Zarządzanie strategiczne biblioteką
- Zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece

Zbiory

- Gromadzenie i przechowywanie
- Opracowanie
 - Formalne
 - Rzeczowe
- Reprografia i digitalizacja
- Ochrona i konserwacja
- Udostępnianie
- Zbiory specjalne

Katalogi i systemy biblioteczne

Usługi biblioteczne

- Edukacyjne (w tym przysposobienie biblioteczne)
- Informacyjne
- Kulturalne (w tym działalność klubów książki)

Pedagogika biblioteczna

Zawód bibliotekarski

Zagadnienia ogólne (w tym także etyka)

Organizacje zawodowe

- Polskie
- Międzynarodowe
- Zagraniczne

Kształcenie i doskonalenie zawodowe

- Polska
- Zagranica

Osoby (bibliotekarze)

Rodzaje bibliotek

Zagadnienia ogólne

Biblioteki narodowe

- Polska
- Zagranica

Biblioteki naukowe

- Polska

- Zagranica
- Biblioteki publiczne
 - Polska
 - Województwa
 - Miasta (okręgi)
 - Zagranica
 - Państwa + miasta
- Biblioteki dziecięce
 - Polska
 - Zagranica
- Biblioteki szkolne i pedagogiczne
 - Polska
 - Zagranica
- Biblioteki cyfrowe
 - Polska
 - Zagranica
- Biblioteki kościołów i grup wyznaniowych
 - Polska
 - Zagranica
- Inne biblioteki (wojskowe, szpitalne itd.)
 - Polska
 - Zagranica

VIII. Czytelnictwo

Zagadnienia ogólne

- Teoria i metodyka
- Czasopisma
- Konferencje
- Organizacja
 - Instytucje, organizacje i towarzystwa czytelnicze w Polsce
 - Instytucje, organizacje i towarzystwa czytelnicze międzynarodowe
 - Instytucje, organizacje i towarzystwa czytelnicze za granicą

Historia czytelnictwa

- Polska
- Zagranica

Czytelnictwo w Polsce

- Czytelnictwo w konkretnych regionach (układ geograficzny)

Czytelnictwo różnych grup społecznych

Dzieci

Młodzież

Dorośli

Czytelnictwo poszczególnych osób

Czytelnictwo różnych typów dokumentów

Czytelnictwo książek

Czytelnictwo prasy

Czytelnictwo innych typów dokumentów

Metody upowszechniania czytelnictwa

Teoria i metodyka

Animacja lektury

Programy czytelnicze

Biblioterapia

Imprezy i konkursy

Czytelnictwo za granicą

IX. Inne formy użytkowania materiałów bibliotecznych

Zagadnienia ogólne

Bibliofilstwo

Teoria i metodyka

Poszczególne regiony geograficzne

Poszczególne osoby

Pozostałe modyfikacje

Porównując klasyfikację stosowaną dotychczas w PBB z nową strukturą, bez trudu można znaleźć wiele różnic. W niniejszym artykule wyjaśnione zostały najważniejsze zmiany, które wzbudzały najwięcej wątpliwości. Szczegółowe opisywanie każdej z wprowadzonych modyfikacji oraz zaprezentowanie wszystkich koncepcji, jakie powstały w czasie ponad półrocznych prac, stanowi materiał wyjściowy do kolejnej publikacji poświęconej już nie tylko samej klasyfikacji, ale ogólnie definicji bibliologii. Proces modernizacji PBB objął również zasady wybierania publikacji i sposobu ich zapisywania w wersji drukowanej. W najbliższej przyszłości podjęte zostaną również prace nad rozwojem bazy danych. Ponadto nowa klasyfikacja będzie podstawą przy określaniu polityki gromadzenia

przez Zakład Zbiorów Bibliologicznych oraz przy przeprowadzaniu melioracji już istniejącej kolekcji.

Modernizacja PBB dotyczyła nie tylko samego schematu stosowanego w *Bibliografii*. Wprowadzone zostaną dodatkowe odsyłacze w indeksach, m.in. w przypadku nazwisk dwuczłonowych oraz spolszczonych. Zastosowane formy będą zgodne z zapisami stosowanymi w katalogu głównym Biblioteki Narodowej. Zmiany te dotyczyć będą m.in. nazw instytucji i tytułów czasopism, które w ostatnich latach sporządzano z autopsji. Nazwy geograficzne zostaną doprecyzowane poprzez dodanie powiatów lub województw, aby umożliwić jednoznaczny identyfikację miejscowości. Zapisy, jak już zostało to wspomniane, będą uzupełniane o zakres chronologiczny. Usunięte zostaną informacje o ilustracjach i fotografiach w opisach artykułów. Prace zbiorowe będą rozpisywane zgodnie z zasadami stosowanymi w Zakładzie Katalogowania Dziedzinowego Biblioteki Narodowej. Modernizacje te będą wprowadzane również w bazie danych PBB, którą tworzono dla potrzeb wydawniczych. Przekonwertowano ją do formatu MARC21 i obecnie jest obsługiwana przez program MAK. W przyszłości podjęte zostaną prace nad nową wersją bazy danych, korelującą z katalogiem głównym Biblioteki Narodowej.

Zmiany zostaną wprowadzone także w zakresie typowania pozycji do bibliografii. Przede wszystkim w szerszym niż dotychczas zakresie uwzględniane będą publikacje cyfrowe⁷⁴. Ponadto priorytetową zasadą przy wyborze pozycji do PBB będzie jej wartość informacyjna. Na polskich bibliografiach bardzo wyraźnie piętno odcisnęła działalność Karola Estreichera. Tworzył on swoje monumentalne dzieło w konkretnych realiach politycznych, co spowodowało, że oprócz naukowego charakteru dużą rolę odgrywały również wartości patriotyczne, do czego zresztą autor się przyznawał. Jak zauważyła Dembowska, „wierzył bowiem twórca *Bibliografii* polskiej, że im większa będzie liczba druków wykazanych w *Bibliografii*, tym dobitniej będzie ona świadczyła o żywotności umysłowej i rozwoju duchowym narodu, o zasięgu wpływów kultury polskiej i o prawie Polski do samodzielnego bytu”⁷⁵. Kolejne pokolenia bibliografów odwoływały się do idei tworzenia „bezwzględnie kompletnego spisu”⁷⁶ na dany temat. W przypadku PBB oznaczało to rejestrowanie wielu publikacji, w których informacje z dziedzin wymienionych w klasyfikacji sprowadzały się do ogólnych, kilkudzaniowych

74 Do tej pory weryfikowany był tylko Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy – <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/> [29.12.2016].

75 M. Dembowska, *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo...*, op. cit., s. 37.

76 Ibidem, s. 38

akapitów. W związku z rozwojem wiedzy i ogromnym wzrostem piśmiennictwa naukowego praktyka ta rzutowała ujemnie na wartość omawianej bibliografii. Kolejne tomy stawały się coraz obszerniejsze, a ich wartość informacyjna coraz mniejsza. Wyobraźmy sobie rozgoryczenie użytkownika, który wertuje wielostronicową książkę wymienioną w bibliografii z adnotacją „m.in. o bibliotece” i ostatecznie znajduje tylko jeden, bardzo ogólny akapit dotyczący danej instytucji. Dlatego w dobie cyfrowych baz danych i digitalizacji skorelowanej z wyszukiwaniem pełnotekstowym zadaniem bibliografa nie jest uchwycenie wszystkiego, ale wybranie publikacji pod kątem wartości informacyjnej i ułożenie zebranego materiału w klasyfikacyjnej hierarchii. Bibliologia, podobnie jak każda inna nauka, nie funkcjonuje samodzielnie, ale uwzględnia także wyniki badań z innych obszarów wiedzy, więc osoba zajmująca się tworzeniem bibliografii musi ocenić wartość informacji zawartej w danej publikacji, zdecydować, czy jest to faktycznie ujęcie dziedzinowe i czy nie ma innych punktów dostępu. Nowa klasyfikacja PBB wymagała więc nie tylko określenia zakresu bibliologii, ale również zweryfikowania stosowanych dotychczas zasad wyboru materiałów. Dopiero odejście od kryterium ilościowego na rzecz jakościowego umożliwi przekształcenie tej bibliografii w sprawne narzędzie do prowadzenia badań. Dla zespołu bibliografów bibliologicznych jednym z priorytetów musi być krytyczne spojrzenie na efekty ich prac przez pryzmat użyteczności dla czytelników.

Zakończenie

Opisane prace stanowiły pierwszą od czasów Adama Łysakowskiego, kompleksową redakcję układu stosowanego w *Polskiej Bibliografii Bibliologicznej*. Nowa wersja klasyfikacji PBB składa się z dziewięciu działów, które, z wyjątkiem pierwszego, mającego ogólny charakter, można podzielić na cztery grupy tematyczne: informacja naukowa i bibliografia, materiały biblioteczne; bibliotekarstwo; użytkowanie tekstu. W obrębie każdego działu wprowadzono kategorie: zagadnienia ogólne, historia i stan obecny. Przebudowano nie tylko strukturę, ale również zaktualizowano nazwy kategorii, zdefiniowano nowe zagadnienia i usunięto tematy uznane za niebibliologiczne. Dzięki tym oraz wielu innym zmianom nowa klasyfikacja powinna być sprawnym narzędziem do pracy dla bibliografów i porządkować materiał w nowoczesny i klarowny dla użytkowników sposób. Praktyka zweryfikuje, czy ten cel udało się osiągnąć. Jest to także przyczynek do dalszych merytorycznych prac nad określeniem współczesnej bibliologii.

MACIEJ SZABLEWSKI**A new classification system for the Polish
Bibliological Bibliography**

In the second half of the 1940s Adam Łysakowski created a bibliological classification system for the purposes of the publication *Bibliografia Bibliografii Polskich i Nauki o Książce* (Bibliography of Polish Bibliography and Book Studies). It was coherent with the subject catalogue adopted by the National Book Institute in Łódź, headed by Łysakowski until 1949, when the Institute was disbanded and its role passed to the Bibliography Institute at the National Library of Poland, where work on the bibliography continued. From 1968 onwards the publication has been in two parts: *Bibliografia Bibliografii* (The Bibliography of Bibliography) and *Bibliografia Nauki o Książce* (Bibliography of Book Studies). In 1981 these began appearing as two independent publications and the title of the latter was changed to *Polska Bibliografia Bibliologiczna* (Polish Bibliological Bibliography). In terms of bibliological classification, extensive modifications had been carried out by the end of the 1960s, including the addition of a section titled *Informacja naukowa* (Scientific Information). At the beginning of 2016, during work on the 2011 edition of the Polish Bibliological Bibliography, it became apparent that the classification in use at this time had become inadequate to the task. The best example of this was how the Scientific Information section had become redefined and now listed publications having nothing to do with bibliology. As a result, work began on creating a new classification system for the Polish Bibliological Bibliography. This article details the course of that work and its final results. Apart from discussing bibliology, it also offers some general reflections on the role of bibliography in the digital era.